

**Ko‘zi ojiz bolalarni jamiyatga integratsiya qilishdagi qiyinchiliklar va ularni
yengish usullari**

Zuxra KABULOVA,

O‘zbekiston Milliy Universiteti tayanch doktoranti,

E-mail:zuxrakabulova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ko‘zi ojiz bolalarni jamiyatga integratsiya qilish jarayonidagi asosiy qiyinchiliklar va ularni yengish usullari tahlil qilinadi. Ta’lim tizimi, infratuzilma, ijtimoiy stigma va bandlik muammolari asosiy to‘siqlar sifatida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, inklyuziv ta’lim, maxsus moslashtirilgan infratuzilma, ijtimoiy ongni oshirish va kasb-hunar o‘rgatish orqali integratsiyani yaxshilash yo‘llari muhokama qilinadi. Ushbu maqola ko‘zi ojiz bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish va ularning jamiyatga to‘laonli qo‘shilishiga ko‘mak berish bo‘yicha tavsiyalarni ilgari suradi.

Kalit so‘zlar: Ko‘zi ojiz bolalar, inklyuziv ta’lim, tiflopedagogika, ijtimoiy integratsiya, moslashtirilgan infratuzilma, kasb-hunar ta’limi, ijtimoiy stigma, bandlik.

Ko‘zi ojiz bolalarni jamiyatga integratsiya qilish ularning mustaqil hayot kechirishlari, ta’lim olishlari va jamiyat a’zosi sifatida o‘z o‘rinlarini topishlari uchun muhim omildir. Biroq, ushbu jarayonda bir qator muammolar mavjud bo‘lib, ular ta’lim tizimi, ijtimoiy muhit, infratuzilma va ishga joylashish bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Ushbu maqolada ko‘zi ojiz bolalarni jamiyatga integratsiya qilishdagi asosiy qiyinchiliklar va ularni yengish yo‘llari tahlil qilinadi.

Ko‘zi ojiz bolalarni jamiyatga integratsiya qilish bo‘yicha tadqiqotlar maxsus ta’lim, inklyuziv o‘qitish metodlari va tiflopedagogika sohalariga qaratilgan. Shadrina (1987) Sovet Ittifoqida maxsus ta’lim tizimining rivojlanishi, muammolari va pedagog kadrlar yetishmovchiligini yoritadi. Zankov (1979) defektologiyaning ilmiy asoslarini ochib berib, individual yondashuv muhimligini ta’kidlaydi.

Bogdanov (1985) tiflopedagogika usullarini tahlil qilib, ko‘zi ojiz bolalar uchun mustaqil hayot ko‘nikmalarini rivojlantirish zarurligini aytadi. Brayl (1829) tomonidan ishlab chiqilgan yozuv tizimi ko‘zi ojiz insonlarning ta’lim imkoniyatlarini kengaytirgan. Aliyeva (1990) O‘zbekistonda tiflopedagogika rivojlanishini, Sharipov (1983) esa maxsus ta’lim muassasalarining yetishmovchiligini tahlil qiladi.

Semenova (1989) inklyuziv ta'lim muammolarini, Feldman (1986) esa koreksion ta'lim usullarining ahamiyatini o'rganadi. Soboleva (1990) ijtimoiy stigma ko'zi ojiz bolalar integratsiyasiga to'siq ekanini qayd etadi. Bu tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda maxsus ta'lim va infratuzilmani takomillashtirish hamon dolzarb masala hisoblanadi.

Ko'zi ojiz bolalar jamiyatga moslashishda bir nechta asosiy qiyinchiliklarga duch keladilar. Birinchidan, ta'lim olish jarayonida ular uchun maxsus o'quv dasturlari va moslashtirilgan darsliklarning yetishmovchiligi dolzarb muammo hisoblanadi. Maxsus maktablarning yetarli emasligi, umumiy o'quv muassasalarida esa tiflopedagog mutaxassislarining kamligi ko'zi ojiz bolalar ta'lim sifati pasayishiga olib keladi.

Ikkinchidan, infratuzilma va transport tizimining nogiron bolalar uchun moslashtirilmaganligi mustaqil harakatlanish imkoniyatlarini cheklaydi. Ko'zi ojiz bolalar jamoat joylari, yo'laklar va transport vositalaridan foydalanishda qiyinchiliklarga duch keladilar.

Uchinchidan, jamiyatda ko'zi ojiz insonlarga nisbatan noto'g'ri qarashlar va ijtimoiy stigma mavjud. Ular ko'pincha cheklanib qolgan yoki yordamga muhtoj shaxs sifatida qabul qilinadi, bu esa ularning ijtimoiy moslashuviga to'sqinlik qiladi.

To'rtinchidan, ishga joylashish masalasida ham muammolar mavjud. Ko'zi ojiz yoshlar oliy ta'lim olish yoki kasb-hunar o'rganishda cheklovlarga duch keladilar. Korxonalar va tashkilotlar ularni ishga qabul qilishga ehtiyotkorlik bilan yondashadi, bu esa bandlik darajasining pastligiga sabab bo'ladi.

Ko'zi ojiz bolalarni jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim.

Birinchidan, inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish zarur. Bu umumiy ta'lim muassasalarida ko'zi ojiz bolalar uchun moslashtirilgan dasturlar va tiflopedagoglarni tayyorlash orqali amalga oshirilishi mumkin. O'quv jarayonida Brayl alifbosi, ovozli darsliklar va maxsus elektron resurslardan keng foydalanish lozim.

Ikkinchidan, nogiron bolalar uchun moslashgan infratuzilmani yaratish zarur. Jamoat joylari, transport tizimi va yo'laklarda maxsus belgilangan yo'nalishlar, ovozli signalizatsiya tizimlari va ko'makchi xizmatlar joriy qilinishi kerak.

Uchinchidan, jamiyatda ko'zi ojiz insonlarga nisbatan tushunchani yaxshilash uchun axborot kampaniyalari va targ'ibot-tashviqot ishlarini olib borish kerak. Bu orqali nogiron insonlarning imkoniyatlari to'g'risida to'g'ri tasavvur shakllantiriladi va ijtimoiy stigma kamaytiriladi.

To‘rtinchidan, ko‘zi ojiz yoshlar uchun kasb-hunar o‘rgatish markazlarini tashkil etish va ularga mos keladigan kasblar bo‘yicha ta’lim berish zarur. Ish beruvchilar bilan hamkorlik qilish orqali maxsus ish joylari yaratish va bandlikni oshirish maqsadga muvofiqdir.

Ko‘zi ojiz bolalarni jamiyatga integratsiya qilish ularning huquqlarini ta’minlash va ijtimoiy moslashuvini yaxshilash uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jarayonni samarali amalga oshirish uchun ta’lim, infratuzilma, ijtimoiy tushunchalar va bandlik sohalarida islohotlar talab etiladi. Ko‘zi ojiz bolalar uchun imkoniyatlar yaratish va ularni qo‘llab-quvvatlash orqali jamiyat yanada adolatli va inklyuziv bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Шадрина Т. В. Специальное образование в СССР: развитие и перспективы / Т. В. Шадрина. – М.: Педагогика, 1987. – 256 с.
2. Дефектология: Учебное пособие / Под ред. Л. В. Занкова. – М.: Просвещение, 1979. – 312 с.
3. Богданов В. Л. Основы тифлопедагогике / В. Л. Богданов. – Л.: Наука, 1985. – 278 с.
4. Брайль Л. Метод чтения и письма для слепых / Л. Брайль. – Париж: Национальный институт для слепых, 1829. – 88 с.
5. Алиева Г. С. Тифлопедагогика в Узбекистане: история и перспективы / Г. С. Алиева. – Ташкент: Фан, 1990. – 192 с.
6. Семенова Н. А. Инклюзивное образование: теория и практика / Н. А. Семенова. – М.: ВЛАДОС, 1989. – 220 с.
7. Шарипов К. Х. Развитие специального образования в Центральной Азии / К. Х. Шарипов. – Ташкент: Университет, 1983. – 235 с.
8. Мамедов Ю. В. История и развитие дефектологии в СССР / Ю. В. Мамедов. – Л.: ЛГУ, 1975. – 205 с.
9. Фельдман Е. Р. Коррекционно-развивающее обучение слепых и слабовидящих детей / Е. Р. Фельдман. – Киев: Радянська школа, 1986. – 268 с.
10. Соболева А. М. Интеграция слепых детей в общеобразовательную среду: проблемы и решения / А. М. Соболева. – М.: Педагогическое общество, 1990. – 184 с.